

Catechisis religionis Christianae, quae traditur in ecclesiis et scholis Palatinatus.

<https://hdl.handle.net/1874/456706>

92

2

CATECHE/
SIS RELIGIONIS
CHRISTIANAE, QVAE TRA-
DITVR IN ECCLESIIIS ET
SCHOLIS PALA-
TINATVS.

*

HEYDELBERGAE.
EXCVDEBANT MICHAEL SCHIRAT,
ET IOANNES MAYER.
ANNO M D LXIIL

MARCI. VIII.
Qui erubuerit me & sermones meos in ge-
neratione hac adultera & peccatrice, hunc
erubescet etiam filius hominis, cum venerit
in gloria patris sui cum sanctis angelis.

FRIDERICVS

DEI GRATIA PALATINVS
RHENI, AC SACRI IMPERII RO-

MANI ELECTOR, OMNIBVS

QVIBVS COMMISSA EST

cura Ecclesiarum, & Scho-

larum, quæ sunt in

Palatinatu,

S. D.

POSTQVAM,

quid nostris

lit muneris,

ex verbo dei

atq; ex natu-

ra ipsa cogno-

uimus, nosq;

in eo, ipsi potissimum, qui id nos-

bis imposuit, Deo Opt: Max:

parere oportere: statuimus vt ni-

hil esset, in quo tam in vniuersa

vita laboraremus, quam vt &

nostræ conscientiæ satisfacere-

mus, & nostrorum saluti, quan-

A ñ tū

tum in nobis esset, cōsuleremus.

Cūm autem non satis esse existimarem, nos ita consilio & ratione iustitiam administrare, ut nostræ fidei commissi populi, ius & honestatem colentes, pacidè tranquillèq; viverent, nisi eò etiam perducerentur, ut Deū creatorem suum ac redemptorē ex verbo ipsius rectè cognoscerent: (nam id vnicum est firmū fundamentum cūm cæterarum virtutum, tum vel maximè omnis obedientiæ & verè erga Deū pietatis) cœpimus toto animo de ista re cogitare, nihil cupientes prætermittere, quod ad eam beatitudinem, tum parandam, tum conseruandam pertineret. Etsi autē & ab ijs qui nos proximè antecesserunt cognatis nostris Palatinis ac Electorib; (quorum memoriā cum amore & reuerētia vsurpamus) variā, vti licet

liter & piè instituta sunt, ad gloriam Dei illustrandam, & populum in officio retinendū: tamen, ut ipsi in principio gubernationis nostræ experti sumus, nō ea adhibita est diligētia in illis exequendis, & ad vtilitatem publicam accommodandis, quàm par fuerat in re tanta adhiberi. Quocirca minimè mirum est, si ij, qui sperati erant fructus, percipi non potuerunt. His rebus permoti sumus, vt non solum, quę ab ipsis rectè instituta essēt, reuocaremus ac restitueremus: verum etiam, vt quę minùs firma essent, fulciremus: quę verò corrupta & deprauata essent, ea emendaremus & corrigeremus. Iacebant Scholæ, tenera iuuentus negligebatur, nulla erat in religione Christiana certa & consensuens institutio. Itaq; vel male, vel ad nullam certā normam,

sed ad cuiusq; arbitrium iuuentus
erudiebatur, vel omninò nò
informabatur, sed rudis profus
& impolita relinquebatur. Ex
quo, prohi dolor, cùm alia infir-
mita mala extiterunt, tum illud
in primis, vt aut vera religione
nò instructi, aut varijs erroribus
implicati, aut non necessarijs
questionibus onerati, infelicitet
cũ summa inscitia adolescerent.

Cùm has tantas calamitates in-
tueremur, et id quod res est cogi-
taremus, videlicet nec Eccle-
siam, nec Rempublicam, atque
adeò ne familias quidem confisi-
tui, nec vllum honestati aut disci-
plinæ inter ciues locum esse
posse: nisi rudis iuuentus à pri-
mis annis, vna & consentiēti vo-
ce ad veram sinceramq; religio-
nem instrueretur, assiduèq; in ea
exercitaretur: rei necessitas fecit,
vt huic malo, qua possimus rati-
onē

one, quàm celerrimè occurreres
mus: ne in hac non postrema
nostri muneris parte, debitum
officiũ, meritò à nobis desidera
ti possit. Quapropter Theos
logis nostris, & quibus in nostra
ditione, præcipua Ecclesiarum
cura est commendata, negotiũ
dedimus, vt Catechesin religio
nis Christianæ, ex verbo Dei,
Germanicè & Latinè conscriber
rent, quò in posterum, non ius
uentuti solùm rectiùs prospicias
tur: sed quò concionatores etiã
& ludimagistri, certam habeant
& definitam formam, ad quam
iuuentutem in templis & scho
lis informant, ne pro suo arbitrio
noua subinde instituant, aut ea
tradant, quæ verbo Dei non sint
consentanea. Vestrum nunc
porrò erit, cum ob gloriam Dei,
tum ob vestram, eorũq; qui et
nostræ & vestræ fidei concrediti

A iij sunt

sunt, salutem, hanc Catechesin
grato animo excipere, eam puer
ris, cum in Scholis, tum in Eccle
sijs proponere, eorumq; auribus
& animis assidue ac diligenter in
culcare, quò eam vita & factis
paulatim exprimere assuescant.
Quod si à vobis, vt & fides ves
tra & munus diuinitus imposi
tum postulat, præstitum fuerit
optimã spem habemus fore, vt
Deus Opt: Max: propter Chris
tũ nostri miseris, pœnas quas
meriti sumus, remittat, & propa
terna sua bonitate vestros labor
res secundet, totiq; regioni ben
eficiat. Quod vt ab eo toto
pectore contendimus: ita vos
etiam atq; etiam monemus,
vt nostram de vobis spem
magis magisq; confir
mare & augere
studeatis.

CATECHE-
SIS RELIGIONIS
CHRISTIANAE.

Quae est unica tua consolatio in vita & in morte?

Vò **D** animo
 pariter & cor-
 pore ^a, siue vi- ^a 1. Cor. 6.
 uam, siue mo- ^{d.} 19.
 riar ^b, nò meus, ^b Rom. 14.
 sed fidissimi do- ^{b.} 8.
 mini & serua- ^c 1. Cor. 3.
 toris mei **I E S V** ^{d.} 23.
^d 1. Pet. 1. e.

CH**R**I**S**T**I** sum propius ^e, qui pretio-
 so sanguine suo, pro omnibus pecca-
 tis meis plenissimè satisfaciens ^d, me
 ab omni potestate diaboli liberauit ^e,
 meque ita còseruat ^f, vt sine volunta-
 te patris mei còelestis, ne pilus quidè
 de meo capite possit cadere ^g: imò ^g Matt. 10.
 verò etiam omnia sa'nti meae seruire ^h Luc. 21. d. 18.
 oporteat ^h: Quocirca me quoque suo ^h Rom. 8.
 sancto Spiritu de vita aeterna certum ^{e.} 28.

a 2. Cor. 1. d. 22. & 5. a. 5. *facit a, utque ipsi deinceps viam, promptum ac paratum reddit b.*
 Eph. 1. c. 14. 3 *Quot sunt tibi scitu necessaria, ut ista consolatione fruens, beatè uiuas & moriaris?*
 Rom. 8. c. 16. *Tria^c. Primum, quanta sit peccati mei & miseriae meae magnitudo^d. Secundū, quo pacto ab omni peccato & miseria liberer^e. Tertiū, quam gratiā Deo pro tanta liberatione debeam^f.*

b Rom. 8. c. 14.
 c Luc. 24. 5. 47.
 d 1. Cor. 6. b. 11.
 Tit. 3, 2, 3.
 e Ioh. 9. g. 41. & 15. b. 7.
 f Ephes. 5. c. 10.

PRIMA PARS
DE HOMINIS
MISERIA.

3 *Vnde tuam miseriam cognoscis? Ex lege Dei §.*

g Rom. 3. c. 20.

4 *Quid à nobis postulat Lex Dei? Id docet nos Christus summam: Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota cogitatione tua, & ex omnibus visibus*

ribus tuis. Istud est primum, & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic; Diliges proximū tuū sicut te ipsum. Ab istis duobus mandatis, tota Lex & Prophetæ pendent.

5 Num hæc omnia perfectè seruare potes?

Minimè a: Natura enim propensus sum ad odium Dei & proximi b.

6 Num ergo Deus hominem ita prauum & peruersum condidit?

Nequaquam c: Imò verò bonum & ad imaginem sui condidit eum d, hoc est, vera iustitia & sanctitate præditū,

vt Deum creatorem suum rectè cognosceret, ex animo diligeret, cum eo beatus in æternum viueret, idque ad eum laudandum & celebrandum e.

7 Vnde igitur existit hæc naturæ humane prauitas?

Ex lapsu & inobediētia primorum parētum Adami, & Eux f: Hinc natura nostra ita est deprauata, vt omnes in peccatis cōcipiamur & nascamur g.

a Rom. 3. b.

10. c. 23.

1. Ioh. 1. d. 8.

b Rom. 8.

b 7.

Eph. 2. a. 3. d.

c Gen. 1. d.

31.

d Gen. 1. c.

26. & 27.

e 2. Cor. 3.

d. 18.

Col. 3. b. 10.

Eph. 4. f. 24.

f Gen. 3.

Rom. 5. b.

12. d. 18. 19.

g Psal. 51.

b. 7.

Gen. 5. a. 3.

8 An uerò adeò corrupti sumus, ut ad bene-
agendum prorsus non simus idonei, & ad
omne uitium procliuēs?

a Ioh. 3. a.
6.

Certè ^a, nisi per Spiritum sanctum
regeneremur ^b.

Gen. 6. b. 5.
Iob. 14. a. 4.
& 15. b. 16.
& 45.

9 An non igitur Deus homini iniuriam fa-
cit, qui ab eo in lege flagitet, quæ præstare
re non queat?

Ier. 53. b. 6.
b Ioh. 3. a. 5.

Minimè: ^c Nam Deus hominē tale
condiderat, ut ea præstare possēt: ve-
rū homo, impulsore Diabolo ^d, sua
ipsius cōtumacia, se & omnem postea
ritatem diuinis illis donis orbauit.

c Eph. 4. f.
24. & 25.
d Luc. 10.
e. 30. & c.

10 Num Deus hanc contumaciam & dese-
ctionem hominis dimittit impunitam?

e Rom. 5.
b. 12.
Heb. 9. g. 27

Imò ^e uerò horrendis modis irasce-
tur, tum ob innata nobis peccata, tum
ob ea quæ ipsi committimus, eaque
iustissimo iudicio præsentibus & æter-
nis supplicijs punit, quemadmodum
ipse pronunciat: Maledictus om-
nis qui non permanet in omni-
bus, quæ scripta sunt in libro le-
gis, ut ea faciat ^f.

f Deut. 27.
d. 16.
Gal. 3. b. 10.

11 Annon igitur Deus etiam est misericors?

Est ille quidem misericors ^a, verum ita, vt etiam sit iustus ^b. Quapropter postulat eius iustitia, quod aduersus summam Dei maiestatem commissum est, id quoque vt summis, hoc est, sempiternis cum animi tum corporis supplicijs luatur.

^a Exo. 34.

^a 6.

^b Exo. 10.

^b 5.

Psal. 5. a. 5.

² Cor. 6. c.

14.

SECUNDA

PARS DE LIBERATIONE HOMINIS.

12 Quoniam igitur iusto Dei iudicio, temporalibus & eternis poenis obnoxij sumus: estne reliqua ulla ratio aut uia, qua his poenis liberemur, & Deo reconciliemur?

Vult Deus suae iustitiae satisfieri ^c: quocirca necesse est, vel per nos, vel per alium satisfaciamus ^d.

13 Possumusne ipsi per nos satisfacere?

Nulla ex parte: quin etiam debitum in singulos dies augemus ^e.

^c Exo. 20.

^a 5. & 23. b.

7.

^d Rom. 8.

^a 3. 4.

^c Iob 9. a. 3.

& 15. b. 15.

Mat. 6. b. 2.

14 Potestne ulla creaturarum, in celo vel in terra, quæ tantum creatura sit, pro nobis satisfacere?

Nulla: Nā principio non vult Deus, quod homo peccauit, id in vlla alia creatura plectere ^a. Deinde nec potest quidem, quod nihil nisi creatura sit, iram Dei aduersus peccatum sustinere, & alios ab ea liberare ^b.

15 Qualis ergo querendus est Mediator & Liberator?

Qui verus quidem homo sit, ac perfecte iustus, & tamē omnibus creaturis potentior, hoc est, qui simul etiam sit verus Deus ^c.

16 Cur necesse est eum uerum hominem, & quidem perfecte iustum esse?

Quia iustitia Dei postulat, ut eadē natura humana quę peccauit, ipsa pro peccato depēdat ^d: qui verò ipse peccator esset, pro alijs dependere non posset.

17 Quare oportet eum simul etiam uerum Deum esse?

Vt potētia suæ diuinitatis, omnis iræ diuinę

^a Heb. 2. d.

14.

^b Psal. 130.

4. 3.

^c 1. Cor. 15.

2. 21.

Iere. 23. b. 6.

Ies. 53. c. 9.

2. Cor. 5. d.

21.

Heb. 7. d. 16.

Ies. 7. c. 14.

Rom. 8. 2. 3.

Ier. 33. c. 15.

^d Rom. 5.

b. 12. c. 15.

^e 1. Pet. 3.

d. 18.

Ies. 53. 2. 3. 4.

3. d. 10. 11.

divinæ carne sua sustinere ^a, nobisque
amissam iustitiam & vitam reparare
ac restituere possit ^b.

18 *Quis autem est ille Mediator, qui simul
est & verè Deus, & verus, ac perfectè
iustus homo?*

Dominus noster Iesus Christus ^c,
qui factus est nobis Sapiaentia à Deo,
Iustitia, Sanctificatio & Redemptio ^d.

19 *Vnde id scis?*

Ex Evangelio, quod Deus primùm
in paradiso ^e patefecit: ac deinceps
per Patriarchas, & Prophetas propa-
gavit ^f: Sacrificijs, reliquisque cere-
moniis legis adumbravit ^g: Ad extre-
mum verò, per filium suum vnigeni-
tum complevit ^h.

20 *Num igitur omnibus hominibus qui in Ada
moperierant, per Christum salus redditur?*

Non omnibus, verùm ijs tantùm qui
vera fide ipsi inseruntur, eiusque bene-
ficia amplectuntur ⁱ.

Gal. 4. 2. 4. i Ioh. 1. b. 12. & 3. d. 36. Ies. 53. d. 11. Plal. 2. d. 21.
Rom. 11. b. 17. c. 19. Heb. 4. a. 2. & 10. g. 39.

a Ies. 53. d. 8.
Act. 2. d. 24.
1. Pet. 3. d. 18.
Ioh. 3. b. 16.
1. Ioh. 1. a. 2.
& 4. b. 12.
b Act. 20. f. 18.
c Matt. 1. d. 23.
1. Tim. 3. d. 16.
Luc. 2. b. 11.
d 1. Cor. 1. d. 30.
e Ge. 3. c. 15
f Gen. 22. d. 18. & 49. c. 10. 11.
Rom. 1. a. 2.
Heb. 1. a. 1.
Act. 3. d. 22. 23. 24. & 10. g. 43.
g Ioh. 5. g. 46.
Heb. 10. b. 7.
h Rom. 10. 2. 4.
i Ies. 53. d. 11. Plal. 2. d. 21.

21 *Quid*

a Heb. 11. Est non tantum notitia, qua firmi-
 a. 1. 3. ter assentior omnibus quæ Deus nobis
 Iac. 2. d. 19. in verbo suo patefecit^a, sed etiã certã
 b Rom. 4. fiducia^b, à Spiritu sancto^c, per Euã-
 c. 16. & c. gelium^d in corde meo accensa, qua
 Iac. 1. a. 6. in Deo acquiesco, certò statuens, non
 Rom. 5. a. 1. in Deo acquiesco, certò statuens, non
 e Matt. 16. solum alijs, sed mihi quoque remissi-
 c. 17. sionem peccatorum, æternam iustitiã,
 Ioh. 3. b. 13. & vitam donatam esse^e, idque gratis
 Gal. 5. d. 22. & vitam donatam esse^e, idque gratis
 Phil. 1. d. 29. ex Dei misericordia, propter vnius
 d Rom. 1. Christi meritum^f.

b. 16.
 Rom. 10. c. 23 Quenam sunt illa quæ necesse est homi-
 17. nem Christianum credere?

e Heb. 10. Omnia quæ nobis in Euãgelio pro-
 g. 38. mittuntur g, quorum summa in Sym-
 Haba. 2. a. 4. bolo Apostolico, seu in capitibus ca-
 Mat. 9. a. 2. tholicæ & indubitatae omnium Chri-
 Ephe. 2. b. 7. stianorum fidei, breuiter comprehen-
 8. 9. ditur.
 Rom. 5. a. 1.

f Rom. 3. c. 23 Quod est illud Symbolum?
 24. 25. Credo in Deum patrẽ, omni-
 Gal. 2. c. 16. potẽtem, creatorẽ cœli & terræ.
 g Ioh. 20. Et in Iesum Christum, filium
 g. 31. eius
 Matt. 28. d. 20.

eius vnigenitum, Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna, tertio die resurrexit à mortuis, ascendit ad cælos, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicatum vivos & mortuos.

Credo in Spiritum sanctum.
Credo sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem & vitam æternam.

24. In quot partes distribuitur hoc Symbolum?

In tres partes. Prima est de æterno Patre, & nostri creatione. Altera est de Filio, & nostri redemptione. Tertia est de Spiritu sancto, & nostri sanctificatione.

a Deut. 6. 25 *Cum una sit tantum essentia diuina a: cum tres istos nominas, Patrem, Filium & Spiritum sanctum?*

2,4.

Quia Deus ita se in suo verbo patefecit b, quod tres hæ distinctæ personæ sint vnus ille verus & æternus Deus.

b Ies. 61. a.

1.
Psal. 110. a, 1
Mat. 3. d, 16.
17. & 28. d,
19.

DE PATRE.

c Gen. 1. *26 Quid credis cum dicis, Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ?*

Psal. 33. 2, 6.
d Psal. 104
& 115. a, 3.

Matt. 10. c, *Credo æternum Patrem domini nostri Iesu Christi, qui cælum & terram, cum omnibus quæ in ijs sunt, ex nihilo creauit e, qui que eadem æterno suo consilio & prouidètia sustentat ac gubernat d: propter Christum, Deum meum & patrem meum esse e: Itaque sic ei cõfido, sic in eo acquiesco, vt non dubitem, quin prouisurus sit omnibus, tum animo tum corpori meo necessarijs f: Quinetiam, quæ mihi mala in hac ærümofa vita immittit: ea in meâ salu-*

29.
Heb. 1. a, 3.
e Ioh. 1. b,
12.
Rom. 8. c, 15
Gal. 4. 2, 5,
6, 7.
Eph. 1. a, 5.

f Psal. 55. d,
23.
Mat. 6. c, 25,
26.
Luc. 12. c, 22

salutē sit conuersurus^a, cū & facere id^a Rom. 8.
 possit, vt omnipotens Deus^b, & face- c, 28.
 re id velit, vt benignus pater^c. b Rom. 10.
 c, 12.

27 *Quid est Prouidentia Dei?*

Omnipotens & vbique presens Dei
 vis^d, qua cœlum ac terram, cū omni- d Act. 17. c,
 bus creaturis, tanquam manu sustinet 25, & c.
 ac gubernat^e: vt omnia quæ terra na- e Hebr. 1.
 scuntur, pluuia item & siccitas, fertili- a, 3.
 tas & sterilitas, cibus & potus^f, bona f Jer. 5. f, 24
 & aduersa valetudo^g, diuitiæ & pau- g Act. 14. c, 17
 pertas^h, omnia denique non temere, a, 3.
 aut fortuito, sed paterno eius consilio h Prou. 22.
 & voluntate contingant. a. 2.

28 *Quid nobis prodest hæc cognitio Creatio- i Rom. 5,
 nis & Prouidentia diuinæ?* a, 3.

Vt in aduersis patientesⁱ, in secun- Iaco. 1. a, 3.
 dis grati simus^k, in futurū verò opti- Iob. 1. d, 21.
 mam in Deo fidissimo patre spem re- k Deut. 8.
 positam habeamus^l, certò sciētes, ni- c, 10.
 hil esse, quod nos ab eius amore ab- l 1. Thess. 5. c.
 strahat^m, quādoquidem omnes crea- 18.
 turæ ita sunt in eius potestate, vt sine l Rom. 5. a,
 eius arbitrio, non modò nihil agere, s, 6.
 m Rom. 8.
 g, 38, 39.

a Iob. 1. c, sed ne moueri quidem possint ^a.
 12. & 2. b, 6.
 Prou. 21. 2, 1
 Act. 17. c, 28

DE FILIO.

29 Quare Filius Dei appellatur Iesus, hoc est,
 Saluator?

b Mat. 1. d, Quia nos saluat ab omnibus pecca-
 21. tis nostris ^b: Nec vlla salus aliunde pe-
 Heb. 7. d. 25, ti debet, nec alibi reperiri potest ^c.

c Act 4 b, 30 Creduntne igitur illi in unicum Seruatorem
 12. Iesum, qui à Sanctis, aut à se, aut aliunde
 felicitatem aut salutem quærunt?

Non: Etsi enim verbo quidē eo Ser-
 uatore gloriantur, re ipsa tamen abne-
 gāt vnicum Seruatorem Iesum ^d. Ne-
 cesse est enim, aut Iesum non esse per-
 e Heb. 12, fectum Seruatorem, aut qui eum Ser-
 2, 2. uatorem vera fide amplectuntur: eos
 Ies. 9. a, 6. omnia in ipso possidere, quæ ad salu-
 Col. 1. c, 19. tem requiruntur ^e.
 20. & 2, b:

10. 31 Quare appellatur Christus, hoc est, unctus
 Ioñ. 1. b, 16. Quòd à Patre ordinatus, & Spiritu
 f Psa. 45, b, 8 sancto vnctus sit ^f summus Propheta
 Heb. 1, c, 9. ac

ac Doctor^a, qui nobis arcanum confis-
 sium & omnem voluntatem Patris, de
 redemptione nostri patefecit^b: & sum-
 mus Pontifex^c, qui nos vnico sacrifi-
 cio sui corporis redemit, ac assidue
 pro nobis apud patrem intercedit^d:
 & Rex, qui nos suo verbo & Spiritu gu-
 bernat, & partam nobis salutem tue-
 tur ac conseruat^e.

a Deut. 18,
c, 15.

Act. 3, d, 22.

b Ioā. 1, c,
18. & 15, c,
15.

c Psal. 110.

Heb 7, c, 21.

& 10, c, 12.

d Rom. 8,

g, 34. & 5, b,

9, 10.

e Psā. 2, b, 6

Luc. 1, c, 33.

Matt. 28, d,

18.

Ioā. 10, c, 28

f Act. 11, d,

26.

1. Cor. 6, c,

15.

g 1, Ioā. 2,

d, 27.

Ies. 59, d, 21

Act. 2. c. 17.

Ioel. 2, g, 28

h Mar. 8,

d, 38.

Rom. 12, a, 1

Apoc. 5, c, 8.

1, Pet. 2, c, 9.

1, Tim. 2, b, 12.

32. *Cur uerò tu Christianus appellaris?*

Quòd per fidem, membrum sum Ie-
 su Christi^f, & vnctionis ipsius parti-
 ceps^g, vt & nomen eius confitear^h,
 meque sistam ipsi uiuam gratitudinis
 hostiamⁱ, & in hac vita, còtra pecca-
 tum & Satanam, libera & bona con-
 scientia pugnem, & postea æternum
 cum Christo regnum in omnes crea-
 turas teneam^k.

33. *Quam ob causam Christus uocatur filius
 Dei unigenitus, cum nos quoque simus fi-
 lij Dei?*

Quia solus Christus est coeternus &
 i Rom. 6, b, 11. Apoc. 1, b, 6. k 1, Timo. 1, c, 19. 2, tim. 2, b, 12.

- a Ioh. 1, d, naturalis eterni Patris filius^a: Nos autem, propter eum, ex gratia, à Patre adoptati sumus^b.
- b Heb. 1, 2, 2
Rom. 8, c, 15
Ephe. 1, b, 6
c1, Pet. 1 c, 18
19, & 2, b, 9.
1, Cor. 6, d,
20, & 7, d, 23
d Ioh. 1, a, 1.
& 17, a, 5,
Rom. 1, a, 4
e Rom. 9, a, sibi proprios vindicavit^c.
- 34 Quia de causa appellas eum Dominum nostrum?
Quia corpus & animam nostram à peccatis, non auro nec argento, sed pretioso suo sanguine redimens, & ab omni potestate Diaboli liberans, nos
- f Ioh. 1, b, 35 Quid credis cum dicis, Conceptus est per Spiritum sanctum, Natus ex Maria virgine?
Quod ipse filius Dei, qui est^d & permanet verus ac æternus Deus^e, verè naturam humanam ex carne & sanguine virginis Mariæ^f, operatione Spiritus sancti assumpsit^g, ut simul sit verum semè Davidis^h, fratribus suis per omnia similisⁱ, excepto peccato^k.
- 36 Quem fructum percipis ex sancta conceptione & natiuitate Christi?
Quod is noster sit Mediator^l, & sua innocetia, ac perfecta sanctitate, mea peccata
- g Gal. 4, a, 4.
h Mat. 1, d, 18, 20,
Luc. 1, c, 27, d, 35,
i Psal. 132, c, 11,
Rom. 1, a, 3,
Phil. 2, a, 7,
k Heb. 4, d, 15, & 7, d, 26,
l Heb. 2, d, 16, 17,

peccata, in quibus conceptus sum, te-
gat, ne in conspectum Dei veniant^a.

37 Quid credis cum dicis, Passus est?

a Psal. 32,

a, 1,

1, Cor. 1, c,

30,

Eum toto quidem vitæ suæ tempo-
re, quo in terris egit, præcipue verò in
eius extremo, iram Dei aduersus pec-
catū vniuersi generis humani corpo-
& anima sustinuisse^b, vt sua passio-
ne, tãquam vnico sacrificio propitia-
torio^c, corpus & animam nostram ab
æterna damnatione liberaret, & nobis
gratiam Dei, iustitiam & vitam æter-
nam acquireret.

b 1, Pet. 2,

d, 24, & 3, c,

18,

Ies. 53, b, 12,

c 1, Ioh. 2, a,

2, & 4, b, 10.

Rom. 3, d, 25

38 Quid causæ fuit cur sub iudice Pilato pa-
teretur?

Vt innocens coram iudice politico
damnatus^d, nos à seверо Dei iudicio,
quod omnes manebat, eximeret^e.

d Luc. 23, b,

14,

Ioh. 19, a, 4,

e Psal. 69,

39 Est uerò quiddam amplius, quòd affixus sit
cruci, quã si alio genere mortis affectus esset?

a, 5,

Ies. 53,

2, Cor. 5, d,

21.

Gal. 3, b, 13.

Sane amplius: Ex hac enim re sum-
certus, eum maledictionem, quæ mihi
incumbebat, in se recepisse: nam mors

a Deut, 21, crucis à Deo erat maledicta^a.
d, 26.

Gal, 3, b, 13, 40 Cur necesse fuit ut Christus ad mortem usque se demitteret?

b Gene, 2, Dei^b nullo alio pacto pro nostris peccatis potuit satisfieri, quam ipsa morte filij Dei^c.

c Heb, 2, c, te filij Dei^c.

9, d, 15,
Phil, 2, a, 8,

41 Quare etiam sepultus est?

Vt eo testatum faceret, se verè mortuum esse^d.

d Act, 13, f,
29.

Matt, 27, g,
60,

LUC, 23, g, 50
Ioã, 19, d, 38

e Ioã, 5, d,
24,

Phil, 1, d, 23,
Rom, 7, d,

24.

f Rom, 6, a,
6, b, 7, 8, 11,

12,

g Rom, 6,
b, 12,

h Rom, 12,
2, 1.

42 At cum Christus pro nobis mortem oppeterit, cur nobis quoque est moriendum?

Mors nostra nõ est pro peccatis nostris satisfactio, sed peccati abolitio, & transitus in vitam æternam^e.

43 Quid præterea capimus commodi ex sacrificio & morte Christi?

Quòd virtute eius mortis, vetus noster homo vnà cum eo crucifigitur, interimitur, ac sepelitur^f, ne prauæ cupiditates, & desideria carnis posthac in nobis regnēt^g, sed nos ipsos ei honestiam gratitudinis offeramus^h.

44 Cur

44. *Cur additur, Descendit ad inferna?*

Ut in summis doloribus, & grauissimis tērationibus, me cōsolatione hac sustentem, quòd Dominus meus Iesus Christus, inenarrabilibus animi sui angustijs, cruciatibus & terroribus, in quos cū antea, tum maximè in crucpendens fuerat demersus, me ab angustijs & cruciatibus inferni liberauerit. ^a

^a Ies. 53. 9

10.

Matt. 27 e

46.

b, 1. Cor. 15

c, 17. g 54.

55.

Rō. 4. d 25.

1. Pet. 1. 23.

d, 21.

c Rō. 6. a 4.

Col. 3. a 1. 5.

Eph. 2. b 5.

d 1. Cor. 15.

b, 12.

Rō. 8 b 11.

e Act. 1. b 9.

Mat. 26.

Mar. 16.

Luc. 24.

f Heb. 4, d

14. et 7. d

15. et 9. c

11.

Rom. 8 f 34

eph. 4. b 10

Col. 3. a 1.

g Act. 1.

b, 11.

Matt. 24, c

30.

45 *Quid nobis prodest resurrectio Christi?*

Primum, sua resurrectione mortem deuicit, ut nos posset eius iustitiæ, quam nobis sua morte pepererat, participes facere. ^b Deinde nos iā quoque eius potētia ad nouam vitam excitamur ^c. Postremò resurrectio Christi, nobis gloriosæ resurrectionis nostræ piagnus est ^d.

46 *Quomodo intelligis illud, Ascēdit ad caelos?*

Quòd aspicientibus discipulis de terra in caelum sublatus est, ^c atque etiam nostra causa ibidem est ^f & erit, donec redeat ad iudicandum uiuos & mortuos ^g.

47 *An ergo Christus non est nobiscum usque ad finem mundi, quemadmodum promissum*
 a Mats 28. d, 20. Christus est verus Deus & verus ho-

b Mat. 26. mo: Itaque secundum naturam huma-
 b, 11. nam, iam non est in terra: ^b At secun-
 Iohā. 16. d, dum diuinitatem suam, maiestatem,
 28, & 17, b, gratiam et Spiritum, nullo unquam te-
 11. pore à nobis abest. ^c

Act. 3, d, 21. ^c Ioh. 14. 48. *An uero isto pacto due nature in Christo non diuelluntur, si non sit natura humana, ubicunque est diuina?*

Matt 28, d 20. Minimè: Nam cum diuinitas com-
 Eph. 4, b, 8, prehendi non queat, & omni loco præ-
 c, 12. sens sit ^d: necessario consequitur, esse
 Augusti- eam quidem extra naturam humanā
 nus. Tract. in Iohā. 50. quam assumpsit, sed nihilominus ta-
 d Acto. 7, f, men, esse in eadem, eique persona-
 49 & 17, f, liter unitam permanere. ^c
 28.

Ier. 23, c 24 49. *Quem fructum nobis adfert Ascensio Christi in cœlum?*
 e col. 2. b 9

Ioh. 3, b, 13. Primùm, quòd in cœlo apud patrem
 & 11 b, 15. pro nobis intercedit. ^f Deinde, quòd
 mat. 28. b 6. carnem nostram in cœlo habemus, ut
 f 1. Ioh. 2, eo tanquam certo pignore confirme-
 a. 1. 2. mur
 Ro. 8, f. 34.

mur, fore, vt ipse qui caput nostrū est,
nos sua membra ad se extollat. ^a Ter
tio, quòd nobis suum Spiritum, mu-
tui pignoris loco mittit, ^b cuius effi-
cacia non terrena, sed superna quæri-
mus, vbi ipse sedet ad dexterā Dei. ^c

50. *Cur additur, Sedet ad dexteram Dei?*

Quia Christus ideo in cœlum ascen-
dit, vt se ibi caput suæ Ecclesiæ decla-
ret, ^d per quod pater omnia gubernat. ^e

51. *Quid nobis prodest gloria nostri capitis
Christi?*

Primum, quòd per Spiritum san-
ctum, in nos sua membra, cœlestia do-
na effundit. ^f Deinde, quòd nos sua po-
tentia, contra omnes hostes protegit
ac defendit ^g

52. *Quid te consolatur reditus Christi ad iu-
dicandum uiuos & mortuos?*

Quòd in omnibus miserijs & perse-
cutionibus, erecto capite, eundem il-
lum qui se prius pro me iudicio Dei
statuit, & maledictionem omnē à me
abstu-

a Ioh. 14,

a. 2. & 20. d.

17.

Eph. 2, b, 6,

b. Ioh. 14. b

16, & 16, a 7

Acto. 2.

2. Cor. 1, d,

22.

2. Cor. 5, a 5

c. Col. 3, a, 1.

Phi. 3, a, 14,

d. Ephe. 1, d

20, 21, 22,

23, & 5, f, 23

Col. 1, c, 18.

e. Mat. 28, d

18.

Ioh. 5, d, 22,

f. Eph. 4, b,

10.

g. Psal. 2, b 9

et 110, a,

1. 2,

Ioh. 10 c, 28

ephe. 4, b, 8

a Luc, 21, f, abstulit, iudicem è cœlo expecto, ^z qui
 28, omnes suos & meos hostes, in eternas
 Rō, 8, f, 23, pœnas abijciat: ^b me verò cum omni
 33, bus electis ad se in cœlestia gaudia, &
 Phi, 3, d 20 sempiternam gloriam traducat.
 Tir, 2, d, 13, b 2, Thes, 1, b, 6, 7,
 1, Thes, 4, d, 16.
 Matt, 25, d 41,

DE SPIRITU SANCTO,

53. *Quid credis de Spiritu sancto?*
 Primùm, quòd sit verus & coæternus
 d Gene, 1, a Deus, cum æterno Patre & Filio: ^d De
 2, inde, quòd mihi quoque datus sit, ^e ut
 Ier, 48, c, 16 me per veram fidem, Christi & omniũ
 1, Cor, 3, c, eius beneficiorũ participem faciat, ^f
 16, me consoletur, & mecum in æternum
 1. Cor, 6, d, 19, maneat. ^g

Act, 5, a, 3, 4
 e Mat, 28. 54. *Quid credis de sancta & catholica
 d 19, Christi Ecclesia?*
 2, Cor. 1. d

21, 22, Credo Filium Dei, ^h ab initio mun
 f Gal, 3, b, di ad finem vsque, ⁱ sibi ex vniuerso ge
 14, nere humano, ^k cœtum ad vitam eter
 1, Pet, 1 a, 2 nere humano, ^k cœtum ad vitam eter
 1 cor, 6, d, 17
 g Acto, 9, c, 31, Ioh 1, 14, b, 16. 1. Pet 4, c, 14, h Ioh 1, 10, b,
 21, i Psal, 71, c, 18, 1, Cor, 11, f, 26, k Gen. 26. a. 4.

nam

nam electum, ^a per Spiritum suum & ^b in vera fide consentientē ^c colligere, tueri, ac seruare: ^d meque uinum eius cœtus membrum esse ^e & perpetuò mansurum. ^f

55 *Quid sibi uult Communio sanctorum?*

Primum, quòd uniuersi & singuli credentes, Christi & omnium eius bonorum, tanquam ipsius membra, communionem habeant. ^g Deinde, quòd singuli, quæ acceperunt dona, in commune còmodum & uniuersorum salutem, promptè & alacriter conferre debeant. ^h

56. *Quid credis de remissione peccatorum?*

Deum, propter satisfactionem Christi, ⁱ meorum peccatorum atque illius etiam prauitatis, cum qua mihi per omnem vitam pugnandum est, ^k memoriam omnem deposuisse, & misericordiam Christi gratis donare, ne unquam in iudicium veniam, ^l

^h 1. Cor. 12. b. 12. 13. 21. 1. Cor. 6. d. 17. & 13. b. 5. Phi. 2. a. 4. 5. 6. ⁱ 1. Ioh. 2. a. 2. 2. Cor. 5. d. 19. 21. ^k Ier. 31. f. 34. Psal. 103. a. 3. b. 10. 11. Rom. 7. d. 2. 4. 25. Rom. 8. a. 1. 2. 3. 1 Iohan. 3. c. 18.

^a Rom. 8. f. 29. 30.

^b eph. 1. b. 10.

^c 11. c. 12. 13.

^d b. Ier. 59. d.

^e 21.

^f Rom. 1. b. 16

& 10. c. 14.

^g 17.

^h Eph. 5. f. 26

ⁱ c. Acte. 2. g

46.

^j Eph. 4. a. 3.

4. 5.

^k d. Matt. 16.

c. 18.

^l Ioh. 10. f.

28. 29. 30.

^m 1. Cor. 1. a. 8

ⁿ c. 1. Ioh. 3. d

21.

^o 2. Cor. 13. b.

5.

^p f. 1. Ioh. 1. c

19.

^q g. 1. Ioan. 1.

b. 3.

^r 1. Cor. 1. a. 9

Rom. 8. f.

32.

57 Quid te consolatur Resurrectio carnis?

- a Luc. 23. f. 43. Quod non tantum anima mea, postquam è corpore excesserit, è vestigio ad Christum suum caput assumetur: ve
 b 1. Cor. 15. g, 53-54. rum quod hæc quoque; caro mea, potentia Christi excitata, rursus anime mee
 Iob. 19. d. 25. 26. vnietur, & glorioso corpori Christi
 1. Ioh. 3. a. 2 conformabitur. b
 Phil. 3. d. 21.

58. Quam consolationem capis ex articulo de uita æterna?

- Quod, quoniam in præsentia vitæ æternæ intia in meo corde persentisco c, futurum sit, ut post hanc vitam, plena perfectaque beatitudine potiar, in qua Deum in æternum celebrem; quam quidem beatitudinem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec ullus homo cogitatione comprehendit d.
- c 2. Cor. 5. a 2. 3.
 d 1. Cor. 2. b, 9.
 e Hab. 2. a 4.
 Rom. 1. b. 17
 Ioh 3. d. 36
 f Rom. 3. c. 21. 22. 24. d, 25. 28. & 5. a, 1.
 Gal. 2. c, 16.
 Eph. 2. b. 8. 9
 Phil. 3. b, 9.

59 At cum hæc omnia credis, quid utilitatis in te de ad te redit?

- Quod in Christo iustus sum coram Deo, & hæres vitæ æternæ.

60 Quomodo iustus es coram Deo? Sola fide in Iesum Christum f: ad eum

ut, licet me mea cōscientia accuset, & aduersus omnia mādata Dei grauius peccauerim, nec vllum eorum serua-

uerim ^a adhuc etiamnum ad omne malum propensus sim ^b: nihilominus tamen, (modò hęc beneficia vera ani-

mi fiducia amplectar ^c) sine vlllo meo merito ^d, ex mera Dei misericordia ^e,

mihī perfectā satisfactio ^f, iustitia & sanctitas Christi ^g imputetur, ac do-

netur ^h, perinde ac si nec vllum ipse peccatum admissem, nec vlla mihi

labes inhaereret: imò verò quasi eam obedientiam, quam pro me Christus

præstitit, ipse perfectè præstitissem ⁱ.

⁶¹ Cur sola fide te iustum esse affirmas? Non quod dignitate meę fidei, Deo pla-

ceam: sed quod sola satisfactio, iustitia & sanctitas Christi, mea iustitia sit corā

Deo ^k: Ego verò eam non alia ratione, quam fide amplecti, & mihi applicare queam ^l.

⁶² Cur nostra bona opera nō possunt esse iustitia, vel pars aliqua iustitię coram Deo?

Propterea

a Rom. 3. b
9. & c.

b Rom. 7.
d, 23.

c Rom. 3. c,
22.

Ioh. 3. c, 18.

d 2. Timo.
3. b, 5.

e Rom. 3. e,
24.

Eph. 2. b, 8.

f 1. Ioh. 2,
2, 2.

g 1. Ioh. 2.
2, 1.

h Rom. 4.
2, 4.

2. Cor. 5. d,
19.

i 2. Cor. 5,
d, 21.

k 1. Cor. 1.
d, 30. & 2. 3,
2.

l 1. Ioh. 5.
c, 10.

Propterea quòd oporteat eam iustitiam, quæ in iudicio Dei consistat, perfectè absolutâ esse, & omni ex parte diuinæ legi congruentem ^a: Nostra

^a Gal. 3, b, 10.

Deut. 27, d, 26.

^b Ies. 64. b. 6.

verò etiã præstantissima quæque opera in hac vita sint imperfecta, atque adeò peccatis inquinata ^b.

63 Quomodo bona opera nostra nihil mereantur, cum Deus & in presenti & in futura uita mercedem pro his se daturum promittat?

^c Luc. 17. c, 10. Merces ea non datur ex merito, sed ex gratia ^c.

64 An autem hæc doctrina non reddat homines securos & profanos?

^d Mat. 17. 6. 18. Non: neque enim fieri potest, quin ij qui Christo per fidẽ insiti sunt, trus proferant gratitudinis ^d.

DE SACRAMENTIS.

65 Quoniam igitur sola fides nos Christi discipulis omnium

omnium eius beneficiorum participes facit.
Vnde hęc fides proficitur?

A Spiritu sancto ^a, qui eã per præ-
dicationem Euangelij in nostris cor-
dibus accendit, & per vsum sacramen-
torum confirmat ^b.

a Eph. 2. h.
8.

Ioh. 3. a. 5.

b Matt. 28.

d. 19. 20.

1. Pet. 1. d. 12

23.

Quid sunt Sacramenta?

Sunt sacra & in oculos incurrentia
signa, ac sigilla, ob eam causam à Deo
instituta, vt per ea nobis promissionē
Euangelij magis declaret, & obfignet:
quòd scilicet, non vniuersis tantum,
verum etiam singulis credentibus,
propter vnicum illud Christi sacrifi-
cium in cruce peractum, gratis do-
net remissionem peccatorum, & vi-
tam æternam ^c.

c Gen. 17.

b 11.

Rom. 4. b. 11

deut. 30. b. 6

Leui. 6. d. 25

Heb. 9. c. 8.

9. f. 24.

Ezec. 20. b.

12.

1. Samu. 17.

c. 36.

Icl. 6. c. 6. 7.

67 Num utraque igitur, & Verbum & Sacra-
menta eo spectant, ut fidem nostram ad
sacrificium Christi in cruce peractum,
tanquam ad unicum nostrę salutis fun-
damentum deducant?

Ita est. Nam Spiritus sanctus do-
cet Euangelio, & confirmat sacramen-

C tis,

tis, omnem nostram salutem positam
esse in vnico sacrificio Christi, pro no-

a Rom. 6.

23.

Gal. 3. d. 27.

68 Quot Sacramenta instituit Christus
in nouo fœdere?

Duo: Baptismum & sacram Cœ-
nam.

DE BAPTISMO.

69 Quæ ratione in Baptismo admoneris &
confirmaris, te unicus illius sacrificij
Christi participem esse?

Quòd Christus externū aque lauacrū
mādauit, addita hac promissione, me
nō minùs certò, ipsius sanguine & Spi-
ritu à sordibus animæ, hoc est, ab om-
nibus meis peccatis lauari: quàm à
qua extrinsecus ablutus sum^b, qua
fordes corporis expurgari solent.

b Mar. 1, 2,

4

Luc. 3, 2, 3.

70 Quid est sanguine & Spiritu Christi
ablui?

Est accipere à Deo remissionem
pec-

peccatorum gratis, propter sanguinem Christi, quem is pro nobis in suo sacrificio in cruce profudit^a: Deinde etiam per Spiritum sanctum renouari, & ipso sanctificante, membrum Christi fieri, quò magis ac magis peccatis moriamur, & sanctè inculpateque viuamus^b.

71 Vbi promisit Christus, se nos tam certò sanguine & Spiritu suo abluturum, quàm aqua Baptismi abluti sumus?

In institutione Baptismi, cuius hæc sunt verba: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos; in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti^c: Qui crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur: qui non crediderit condemnabitur^d. Hæc promissio repetitur, cum scriptura Baptisimum nominat Lauacrū regenerationis^e, & ablutio-

nem peccatorum^f.

72 Est ne ergo externus Baptismus aquæ, ipsa peccatorum ablutio?

a Heb. 12, f, 24.

1, Pet. 1, 2, 2.

Apoc. 1, b, 5, 5.

& 22 e, 14.

Zach. 13, 2, 2.

Ezech. 36, e, 25.

b Ioh. 1, e, 1.

33, & 3, 2, 5.

1, Cor. 6, b,

11, & 12, b,

13.

Rom. 6, a, 4.

Col. 2, b, 12.

c Matt. 28,

d, 19.

d Mar. 16,

d, 16.

e Tit. 3, b, 5.

f Act. 12, d,

16.

a Mat. 3. c. 21. **Nō est:** Nā solus sanguis Iesu Christi
 i. Pet. 3. d. 21. **sti purgat nos ab omni peccato** b.
 Eph. 5. f. 26. **73 Cur ergo Spiritus sanctus Baptismum ape-**
 b 1. Ioh. 1. **pellat lauacrum regenerationis, & ablu-**
 c. 7. **nem peccatorum?**
 1. Cor. 6. b.
 21.

Deus non sine graui causa sic loquitur: videlicet, nō solūm vt nos doceat, quemadmodum sordes corporis aqua purgantur, sic peccata nostra sanguine & Spiritu Christi expiari c: Verum multò magis, vt nobis hoc diuino sym-bolo ac pignore certum faciat, nos nō minùs verè à peccatis nostris interna lotionè abluì, quàm externa & visibili aqua abluì sumus d.

c Apoc. 1. b. 5. & 7. d. 14
 1. Cor. 6. b. 21.

d Mar. 16. d. 16.
 Gal. 3. d. 17
 e Gen. 17. a. 7.

f Matt. 19. b. 14.

g Luc. 1. b. 15. c. 14.

Psal. 22. b. 31
 Ies. 46. a. 1. 5
 Act. 2. f. 39.

h Act. 10. g. 47.

74 Sūntne etiam infantes baptizandi?

Omnino: Nam cūm æquè ac adulti ad fœdus & Ecclesiā Dei pertineant e, cūmq; eis per sanguinem Christi, remissio peccatorum f, & Spiritus sanctus fidei effector, non minùs quàm adultis promittatur g: per Baptismum Ecclesiæ Dei inserendi sunt, & ab infidelium liberis discernendi h, itidem vt in

in Veteri fœdere, per circumcissionem
 fiebat ^a, cui in Nouo fœdere substitu- ^a Gen. 17. c.
 tus est Baptismus ^b. ^{14.}
^b Col. 2. b.
 11. 12. 13.

DE COENA DOMINI.

75 *Qua ratione in Coena Domini admo-
 nis et confirmaris, te unici illius sacrificij
 Christi in cruce oblatis, atq; omnium eius
 bonorum participem esse?*

Quòd Christus me atque omnes fi-
 deles de hoc fracto pane edere, & de
 poculo distributo bibere iussit, addita
 hac promissione: Primùm, corpus
 suum non minùs certò pro me in cru-
 ce oblatum ac fractum, & sanguinem
 suum pro me fufum esse: quàm ocu-
 lis cerno, panem Domini mihi fran-
 gi, & poculum mihi cõmunicari. De-
 inde animam meam, non minùs cer-
 tò, ipsius corpore, quod pro nobis cru-
 cifixum, & sanguine, qui pro nobis fu-
 sus est, ad vitã æternam ab ipso pasci:
 C iij quàm

quàm panem & vinum, symbola corporis dominici, è manu ministri accepta, ore corporis percipio.

76 *Quid est crucifixum corpus Christi edere, & fufum eius sanguinem bibere?*

- a Ioh. 6, d, 35, c, 40, 47
48, 50, 51, 53, 54.
b Ioh. 6, f, 55, 56.
c Act. 3, d, 21.
Act. 1, b, 9.
1, Cor. 11, c, 26.
d Eph. 5, f, 29, g, 30, 32.
1, Cor. 6, c, 15, 17, 19.
1, Ioh. 3, d, 24, & 4, c, 13.
Eph. 3, c, 17.
Ioh. 14, c, 23.
e Ioh. 6, f, 56, 57, 58.
Ioh. 15, a, 1, 2, 3, 4, 5, 6.
Eph. 4, c, 15, 16.
- Est non tantum totam passionem & mortem Christi, certa animi fiducia amplecti, ac per id remissionem peccatorum, & vitam æternam adipisci^a: sed etiam per Spiritum sanctum, qui simul in Christo & in nobis habitat, ita sacrosancto eius corpori magis ac magis vniri^b, vt quauis ipse in cælo^c, nos verò in terra sumus: nihilominus tamen, caro sumus de carne eius, & os de osibus eius^d, Vtq; omnia corporis membra ab vna anima, sic nos vno eodemque Spiritu viuificemur & gubernemur^e.
- 77 *Quo loco promisit Christus, se credentibus tam certo corpus & sanguinem suum sic edendum & bibendum datum, quàm fractum huc panem edunt, & poculum hoc bibunt?*

In institutione Cœnæ, cuius hæc sunt
 verba a: Dominus nolter Ies^{us} Christus, ea nocte qua pro-
 ditus est, accepit panem: & gra-
 tiis actis, fregit, ac dixit: accipi-
 te, hoc est corpus meum, quod

a 1. Cor. 11,
 c, 23, &c.

Matt. 26, c,
 26, &c.

Mar. 14, c,
 22, &c.

Luc. 21, b,
 17, &c.

pro vobis frangitur: hoc facite
 in mei recordationem. Itidem
 & poculum, postquam cœnasa-
 sent, dicens: hoc poculum est
 nouum fœdus per meum san-

guinem b; Hoc facite, quoties b Exod. 24
 c, 8.

cunque biberitis, in mei recor- Heb. 9, c, 20
 dationem c. Quotiescunque e- c Exod. 13,
 nim ederitis panem hunc, & po- b, 9.

culum hoc biberitis, mortẽ Do-
 mini annunciate, donec venerit.

Hęc promissio à Paulo repetitur, cum
 inquit: Poculum gratiarum as-
 ctionis, quo gratias agimus, nõ-
 ne cõmunio est sanguinis Chri-
 sti: Panis quem frangimus, non
 ne cõmunio est corporis Christi:

quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus^a.

^a 1. Cor. 10
d. 16. 17.

78 Num ergo panis & uinum sunt ipsum corpus & sanguis Christi?

^b Matt. 26.
c. 29.

Marc. 14. c.
24.

1. Cor. 11. f.
26. 27. 28.

1. Cor. 10. d.
16. 17.

^c Gen. 17. b,
10. c, 14. 19.

Exo. 12. d, 27
g. 43. 48. &
13. b, 9.

Act. 7. a, 8.
Exo. 24. b. 8.

& 29. b. 36.
Leuit. 16. b.

10. & 17. c.
11.

Ies. 6. c. 6. 7
Tit. 3. b. 5.

Act. 22. d. 16
1. Pet. 3. d. 21

1. Cor. 10. a.
12. 3. 4.

Nequaquam: Verum, vt aqua Baptismi in sanguinem Christi non conuertitur, nec est ipsa peccatorum ablutio,

sed symbolum tantum & pignus earum rerum quæ nobis in Baptismo ob-

signantur: ita nec panis Cœnæ dominicæ, est ipsum corpus Christi: ^b Quam-

quæ pro ratione Sacramentorum, & uisitata Spiritui sancto de his loquedi forma^c, panis, Christi corpus appellatur.

79 Cū ergo Christus panem appellat suum corpus, calicem uero suum sanguinem, seu fœdus per suum sanguinem: Paulus itē, panem & uinum, cōmunionē corporis & sanguinis Christi

Christus non sine graui causa sic loquitur: Videlicet, non solum vt nos doceat, quemadmodum panis & uinum, corporis vitam sustentant: sic etiam crucifixum suum corpus, & effusum

fulsum

fufum fuum fanguinem, verè effe
 animæ noftræ cibum ac potum, quo
 ad vitam æternam nutriatur: ^a Verùm a Ioh. 6, &
 multò magis, vt hoc vifibili figno ac 11, 55.
 pignore nobis certum faciat, nos non
 minùs verè, corporis & fanguinis fui,
 per operationem Spiritus fancti, par-
 ticipes effe, quàm fagra ifta fymbola,
 in eius memoriam, ore corporis per-
 cipimus: ^b Tum etiã, quòd eius pas- b 1. Cor. 10
 fio & obedientia, tam certò noftra fit, d, 16. 17.
 quàm fi ipfimet pro noftris peccatis
 penas dediffemus, & Deo fatisfeciffemus.

80 *Quid intereft inter Cœnam Domini, &
 Miffam papifticam?*

Cœna Domini nobis teftatur, nos
 perfectam remiffionem omnium no-
 ftrorum peccatorum habere, propter
 vnicum illud Chrifti facrificium, quod
 ipfemet femel in cruce peregit: ^c Tū
 etiã, nos per Spiritum fanctum in-
 feri Chrifto ^d, qui iam fecundum na-
 turam fuam humanam, tantum in cœ-
 lis eft ad dexteram patris ^e, ibique vult
 à no-

c Heb. 7. d.

27. & 9. c. 12

g. 26. 28. &

10. b. 10. c.

12. 14.

Ioh 19. c. 30

Matt. 26. c,

28.

Luc. 22. b.

19, 20.

d 1. Cor. 6.

d 17. & 10.

d, 16. & 12.

b 13.

e Heb. 1. a. 3.

& 8. a. 1.

a Joh. 4, c, à nobis adoraria.

21, 22, 23. et

20, d, 17.

Luc, 24, g,

52.

Act. 7. g. 55.

56.

Col. 3, a, 1,

Phil. 3, d, 20

1. thes, 1, d,

10.

b In Can:

missæ, Item

de consecra

tio: distin.

4.

In Missa autem negatur, viuos & mortuos habere remissionem peccatorum propter vnicā Christi passionem, nisi etiamnum quotidie Christus pro ipsis à sacrificiis offeratur. Tum etiam docetur, Christum corporaliter sub speciebus Panis & Vini esse ideóque in illis adorandū esse. Atque ita ipsum Missæ fundamentum, nihil aliud est, quàm abnegatio vnici illius sacrificij & passionis Iesu Christi, & execranda idololatria.

81 *Quibus accedendum est ad mensam Domini.*

Tantum ijs, qui verè dolent, se suis peccatis Deum offendisse: confidunt autem sibi ea propter Christum remissa esse: & quas reliquas habent infirmitates, eas passione & morte illius obteatas esse: quique desiderant, magis ac magis in fide & integritate vite proficere. Hypocritæ autem, & qui non verè respiscunt, damnationē sibi edunt & bibunt.

61. Cor. 10.

d, 21. &

21, f. 28.

822

83 Sunt

82. *Suntne illi etiam ad hanc Cœnam admittendi, qui confessione et uita, se infideles & impios esse declarant?*

Nequaquam. Nam eo pacto fœdus Dei profanatur, & ira Dei in uniuersum cœtum concitatur^a. Quocirca Ecclesia, ex præscripto Christi & Apostolorum, hos, clauibus regni cœlorum utrens, à Cœna arcere debet, quoad resipuerint & mores mutauerint.

a 1. Cor. 12.
d. 20. g. 34.
Ies. 1. c. 11.
& 66. a. 3.
Ier. 7. d. 21.
&c.
Psa. 50. c. 16

83. *Quid sunt Clauis regni cœlorum?*

Prædicatio Euangelij, & Ecclesiastica disciplina: quibus cœlum creditibus aperitur: infidelibus autem clauditur.

84. *Quo pacto aperitur & clauditur regnum cœlorum prædicatione Euangelij?*

Cum ex mandato Christi, creditibus uniuersis & singulis, publicè annuntiatur, omnia peccata ipsis diuinitus propter meritum Christi condonari, quoties promissionē Euangelij, uera fide amplectuntur: Cōtrà uerò omnibus infidelibus et hypocritis denūciatur, tā-

tis-

a Ioh. 10. e.
 21. 22. 23.
 Matt. 16. c.
 19.

tisper ipsis iram Dei & æternam con-
 demnationem incumbere, dum in suis
 sceleribus perseverant: a secundum
 quod Euangelij testimonium, Deus
 tam in præfenti, quàm in futura vita
 iudicaturus est.

85 Quo pacto clauditur, & aperitur reg-
 num cœlorum per disciplinam Eccle-
 siasticam?

Cum ex mandato Christi, ij qui no-
 mine quidem sunt Christiani, verùm à
 doctrina & vita Christiana sunt alieni,
 postquam aliquoties fraternè admo-
 niti, ab erroribus aut flagitijs discede-
 re nolunt: Ecclesiæ indicantur, aut ijs
 qui ab Ecclesia ad eam rem sunt con-
 stituti, ac si ne horum quidē admoni-
 tioni pareāt: ab ijsdem, interdictione
 sacramentorum, ex cœtu Ecclesiæ: &
 ab ipso Deo, ex regno Christi exclusi
 tur: ac rursus, si emédationem profi-
 teantur, & re ipsa declarent: tanquam
 Christi & Ecclesiæ membra recipiun-
 tur. b

b Mat. 18. b
 15. 16. 17.
 18,
 1. Cor. 5.
 2. Thef. 3. d.
 14. 15.
 a. Ioh. d.
 20. 21.

TERTIA PARS

DE GRATITVDINE.

86 Cum ab omnibus peccatis & miserijs, sine ullo nostro merito, sola Dei misericordia, propter Christum liberati simus, quid est cur bona opera faciamus?

Quia postquam nos Christus suo sanguine redemit: renouat nos quoque suo Spiritu ad imaginem sui, vt tantis beneficijs affecti, in omni vita nos erga Deum gratos declaremus a, & ipse per nos celebretur b. Deinde vt nos quoque, ex fructibus, de sua quifque fide, certi simus c. Postremò, vt vitæ nostræ integritate alios Christo lucrifaciamus d.

87 Non possunt igitur illi seruari, qui ingrati, & in peccatis securè persistentes, à sua prauitate ad Deum non conuertuntur.

Nullo modo. Nã, vt scriptura testatur, nec impudici, nec idolatræ, nec adulteri, nec fures, nec auari, nec ebri-

a Rom. 6. b
13. & 12. a
1. 2.

1. Pet. 2. a 7.

9. 10.

1. Cor. 6. e.
20.

b Mat. 5. b,
16.

1. Pet. 2. c. 12
c 1. Pet. 1. b.

10.

Mat. 7. c. 17

Gal. 5. a. 6. d,
22.

d 1. Pet. 3. a

1. 2.

Rom. 14. d

19.

- a 1. Cor. 6,
 b, 9, 10, si, nec conuiciatores, nec raptores, nec
 Eph. 5, b, 5, 6 reditionem regni Dei consequentur^a.
 1. Ioh. 3, c.
 14.
 b Rom. 6, a 88. Quot partibus constat conuersio homi-
 4, 5, 6, nis ad Deum?
 Eph. 4, c, 22 Mortificatione veteris^b, & uiuifica-
 23, 24, tione noui hominis.
 Col. 3, a, 5,
 6, 8, 9, 10, 89 Quid est mortificatio ueteris hominis?
 1. Cor. 5, b, 7 Verè & ex animo dolere quòd peccatis
 c Rom. 8, c, tuis Deum offenderis, eaque ma-
 13. gis ac magis odisse & fugere^c.
 Ioel. 2, c, 13
 d Ro. 5, a, 1, 90 Quid est uiuificatio noui hominis?
 & 14, e, 17. Vera lætitia in Deo^d, & serium ac
 Ies. 57, c, 15 pròtum studium instituendi vitam ex
 e Rom. 6, b. voluntate Dei, omniàque bona opera
 10, 11, exercendi^e.
 Gal. 2, d, 20
 f Rom. 14. d, 23.
 g 1. Sam. 11
 e, 22, 91 Que sunt bona opera?
 Eph. 2, b, 10 Tantùm ea quæ ex vera fide^f, se-
 h 1. Cor. 10 cundùm legem Dei fiunt, g & ad eius so-
 g, 31. lius gloriam referuntur^h; Non ea autè
 i Deut. 12, d quæ a nobis opinione recti conficuntur,
 31, aut ab hominibus tradita suntⁱ.
 Eze. 20, c,
 18, 19.
 Ies. 29, d 13. 92
 Mat. 15, 2 9

Que est Lex Dei?

Locus

Loquutus est Deus omnia verba hæc.

Primum Præceptum.

Ego sum Dominus, Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto, domo Seruitutis, Non habebis deos alios in conspectu meo.

Secundum.

Nesculpas tibi simulacrum, nec ullam imaginem effingas eorū, quæ aut suprâ sunt in cælo, aut infrâ in terra, aut in aquis sub terra; neque incurues te illis, neque colas ea. Ego enim sum Dominus, Deus tuus, fortis, Zelotes, vindicans peccata parentum in filiis, idque in tertia & quarta progenie eorū qui oderunt me: & misericordia vtens in millesimam eorum, qui diligunt me, & obseruant præcepta mea.

Tertium.

Ne vsurpes nomen Domini,
 Dei tui temerè. Neq; enim Do-
 minus dimittet eum impunitū,
 qui nomen suum vanè vsurpa-
 uerit.

Quartum.

Memēto vt diē Sabbathi sanc-
 tifices. Sex diebus operaberis,
 & facies omne opus tuum: At
 septimo die Sabbathum erit Do-
 mino Deo tuo. Nō facies vllum
 opus nec tu, nec filius tuus, nec
 filia tua, nec seruus tuus, nec an-
 cilla tua, nec iumentum tuum,
 nec aduena qui est intra portas
 tuas. Nam sex diebus fecit Deus
 cœlum, terram, mare & quæcū-
 que in iis sunt, & requieuit die
 septimo, ideoque benedixit diei
 Sabbathi, & sanctificauit eum.

Quintum.

Honora patrem tuum & ma-
 trem

trem tuam, vt diu viuas in terra,
quam tibi Dominus Deus tuus
daturus est.

Sextum.

Non occides.

Septimum.

Non comittes adulterium.

Octauum.

Non furaberis.

Nonum.

Non dices cōtra proximum tuū
falsum testimonium.

Decimum.

Non concupisces domum pro-
ximi tui, nec concupisces vxorē
rem proximi tui, nec seruū eius,
nec ancillam, nec bouem, nec a-
sinum, nec quicquam eorū quæ
sunt proximi tui.

2 Exod. 34
d, 28.

deut. 4, b, 13

& 10, a, 3, 4.

¶ Quomodo diuiduntur hæc præcepta
in duas tabulas^a, quarū prior qua-

D TUOR

a Mat. 22. d tuor præceptis tradit, quo pacto nos
 37. 38. 39. erga Deū geram? Posterior, sex præcep-
 b 1. Cor. 6. ptis, quæ officia proximo debeamus,
 b. 9. 10, & 10. b. 7. c 14
 c Leuit. 19, 94 Quid postulat Deus in primo præcepto
 f, 31. Ut quàm mihi chara est salus animæ
 Deut. 18. c nem idololatriam^b, magiam, incanta-
 11. tionem, superstitionem^c, inuocatio-
 d Mat. 4. b, nem sanctorum, aut cæterarum crea-
 10. turarum^d: vnicum autem & verum
 Apoc. 19. b, Deum rectè agnosca^e, ipsi soli ficta^f,
 10. & 22. b. summa humilitate^g & patientia me-
 5. 9. illi subijciã^h, ab eo solo omnia me-
 e Ioh. 17. a, expectemⁱ, denique intimo cordis af-
 3. fectu ipsum amem^k, reuerear^l, vene-
 f Ier. 17. a, rer^m, adeò vt omnibus potius crea-
 5. turis renunciem, quam vt vel minimū
 g 1. Pet. 5. b, contra eius voluntatem committãⁿ.
 5, 6. Quid est idololatria?
 h Heb. 10. Est loco vnus Dei, aut præter vnū
 g. 36. illum & verum Deum, qui se in suo ver-
 Col. 1. b. 11. bo patefecit, aliud quippiam fingere
 Rom. 5. a. 3. 95
 4. Ies. 45. a. 7. Iac. 1. c. 17. k Deu 6. a. 5. Mat. 22. d
 1. Cor. 10. b, 10. l Deu. 6. a. 2. Psa. 111. b. 10. Pro. 1. a. 7. 9. c 10. Mat. 10. c. 28
 Phi. 2. b, 14. m Mat. 4. b, 10. Deu. 10. d. 29. n Mat. 5. c, 29, 30. & 10. d. 17.
 i Psa. 104. d
 27. 28. 29. 30. aut ha-

aut habere, in quo spem reponas. ^a

96 Quid postulat secundum præceptum?

Ne Deum vlla imagine aut figura exprimamus ^b, néue vlla alia ratione eum colamus, quàm qua se in suo verbo coli præcepit ^c.

97 An nullæ ergo prorsus fingendæ sunt imagines aut simulacræ?

Deus nec vlla ratione effingi debet, nec potest: Creaturas autem, etsi exprimere quidem licet: verat tamen Deus earum imagines fingi, aut haberi, quò vel ipsas, vel Deum per ipsas colamus, aut honoremus. ^d

98 An autem in templis imagines tolerari non possunt, quæ pro libris sint imperitæ multitudini?

Minimè: neque enim decet nos sapientiores esse Deo, qui suam Ecclesiam non mutis simulacris ^e: sed viuâ prædicatione verbi sui vult erudiri ^f.

99 Quid sancit Deus tertio præcepto?

^g 1. Cor. 10. a. 8. Hab. 2. d. 18, 19. f. 2. Tim. 3. d. 16, 17. 2. Pet. 1. d. 19.

a Eph. 5 b. 5.

1. Par. 16, c.

26.

Phil. 3, d. 19

Gal. 4. b. 8.

Eph. 2, c. 12

1. Ioh. 2, d.

23.

2. Ioh. b. 9.

Ioh. 5. d. 23.

b Deut. 4.

c. 15. & c.

Ier. 40. d. 18

Rom. 1. c. 23

Act. 17. d. 29

c. 1. 2. Sam. 15.

c. 23.

Deut. 12. d.

30.

Mat. 15. a. 9

d Exod. 23 f

24. & 34. b.

13.

Num. 33. g.

52.

Deut. 7. a. 5.

& 12. a. 3. &

16. d. 22.

2. Reg. 18. a

4.

Vt non solum execrando, aut pe-
 a Leuit. 24 ierando ^a, verum etiam temere iura-
 b, 11, & c. do ^b nomen Dei contumeliose, aut ir-
 Leuit. 19, c, reuerenter ne usurpemus: neve tacen-
 12. do aut conuiuendo, horrédis istis sce-
 b Mat. 5, f, 37. leribus communicemus: Sed sacrosan-
 Iac. 5, c, 12. cto Dei nomine summa cum religio-
 c Ies. 45, d, 23. ne & veneratione vtamur ^c, vt vera &
 d Mat. 10, 32. cōstanti confessione ^d, inuocatione ^e,
 d, 32. omnibus deniq; verbis & actionibus
 e 1, Tim. 2 nostris ipse ^f celebretur.
 c, 8.
 f Rom. 2, 100 Est ne igitur adeo graue peccatum, iuram-
 d, 24. do, aut dira imprecādo, nomen Dei teme-
 1, Tim. 6, a, 1 rare, ut Deus etiam ijs succenscat, qui
 Col. 3, c, 16. quantum in se est, illud non prohibent,
 aut impediunt?

g Leuit. 5. Certè grauissimum ^g: Neq; enim vl-
 a, 1. lum est peccatū maius, aut quod Deū
 h Leuit. 24 grauius offendat, quā sacri ipsius no-
 e, 15, 16. minis contumelia. Quocirca etiam id
 scelus morte multari voluit ^h.

101 Potestne quis etiā piē per nomē Dei iurare?
 Potest, cū vel Magistratus id exigat,
 vel alioqui necessitas hoc pacto iudē
 fit.

firmari, & veritatem stabiliri postulat:
 quò & gloria Dei illustretur, & aliorum
 saluti consulatur. Nā eius generis iur-
 iurādum, verbo Dei sancitur ^a, ideòq;
 etiam à sanctis in veteri & nouo fœ-
 dere, rectè est vsurpatum ^b.

102. *Est ne licitum iurare per Sanctos, aut
 alias creaturas?*

Non: Nam legitimum iuramētum,
 est inuocatio Dei, qua petitur, vt is tā-
 quam vnicus cordium inspector, testi-
 monium det veritati, & iurantiem pu-
 niat, si sciens fallat ^c. Porrò hic honos
 nulli creaturæ conuenit ^d.

103. *Quid præcipit Deus in quarto præcepto?*

Primum, vt Ministerium Euangelij
 & Scholæ conseruentur ^e: vtq; ego cū
 alijs, tū præcipuè festis diebus, studiosè
 cœtus diuinos frequentem ^f, verbum
 Dei diligenter audiam ^g, vtar sacra-
 mētis ^h, precibus publicis meas quoq;
 preces adiungam ⁱ, pro facultatibus

^a Deut. 6, b

13, & 10, d,

20.

Ies. 48, a, 1.

Heb. 6, d, 16

^b Gen. 21, c,

24, & 31, h.

53.

Iosu. 9, c, 15,

19.

1, Sam. 24,

d, 23.

2, Sam, 3, g,

35.

1, Reg. 1, d,

29.

Rom. 1, a, 9.

2, cor. 1, d, 23

^c 2, Cor. 1,

d, 23.

^d Mat. 5, f,

34, 35, 36.

Iac. 5, c, 12,

^e Tit. 1, b, 5

1, Tim. 3.

1, Cor. 9, b,

11, 13, 14.

2, Tim. 2, a,

2. & 3, d, 15.

1, Tim. 4, d,

13, & 5, c, 17.

1, Cor. 14, d,

^f 1, Cor. 14, d,

^g 1, Cor. 14, d,

^h 1, Cor. 11, g, 33.

ⁱ 1, 1 Tim. 2, a, 1, 2, 3, 8, 9, 1, Cor.

D iij ali-

^f Psal. 68, c, 27, & 40, b, 10, 11. Act. 3, g, 42, 46.

^g 1, Cor. 14, d,

^h 1, Cor. 11, g, 33.

ⁱ 1, 1 Tim. 2, a, 1, 2, 3, 8, 9, 1, Cor.

- a I. Cor. 16. aliquid cōferam in pauperes ^a. Dein-
 a, 2. de, vt in omni vita à prauis actionibus
 b Iesa. 66, vacem, Domino cōcedēs, vt per Spiri-
 g, 23. tum sanctum in me suum opus faciat,
 c Eph. 6, a, atque ita sempiternum illud sabbathū
 1, 2, 5, & c. in hac vita exordiar ^b.
 Col. 3. c. 18,
 d, 20. 22, 23,
 24. ¹⁰⁴ Quid nobis iniūgit De^o in quinto præcepto?
 Eph. 5, e, 22. Vt parentibus, atq; adeò omnibus
 Pro. 1, a, 8, & qui nobis præfunt, debitum honorem,
 4, a, 1, & 15, amorem & fidem præstemus, nosque
 c, 20, & 20, ipiorū fidelibus præceptis & castiga-
 c, 20. tioni, ea, qua par est, obediētia submit-
 Exo. 21. c, 17. tamus ^c: Tum etiam vt eorum vitia &
 Rom 13. mores, nostra patientia toleremus ^d,
 d Prou. 23, illud semper cogitantes, Deum nos il-
 c, 22. lorum manu velle ducere, ac regere ^e.
 Gen. 9, d, 25
 1, Pet. 2, c. 18
 e Eph. 6, a, ¹⁰⁵ Quid flagitat Deus in sexto præcepto?
 4, 9. Vt proximo neq; cogitatione, neq;
 Col. 3, c, 19, verbis, neque gestibus, nedū factis, vel
 d, 21. per me, vel per alium incommode aut
 Rom. 13. noceā, néve eū oderim, neu occidā ^f:
 Matt. 22, b, 21. Sed omnem vindictæ cupiditatē abij-
 f Matt. 5, c. 21, 22. ciam ^g. Adhæc ne me ipsum lædā, aut
 Gen. 9, b, 6. sciens
 Mat. 26, c, 52
 g Eph. 4, f, 16. Rom. 12, d, 19. Mat. 5, d, 25, & 18, d, 35.

sciens in aliquod periculū cōijciam^a.
 Quocirca etiam ne cædes fierent, Ma-
 gistratum gladio armauit^b.

106 Atqui hoc præceptum solam cædem pro-
 hibere uidetur?

At cæde prohibēdo, docet Deus, se
 radicē & originē cædis, iram scilicet^c,
 inuidiā^d, odium^e, vindictæ cupiditatē
 odiſſe, atq; ea omnia p cæde ducere^f.

107 An uerò id satis est, nos neminem eo, quo
 dictum est, modo, occidere?

Nō est satis: dum enim Deus iram,
 inuidiā, odium dānat: postulat vt pro-
 ximū æquē ac nos ipsos diligamus^g:
 & vt humanitate^h, lenitate, maſuetu-
 dine, patiētiaⁱ, & misericordia^k erga
 eum utamur, quòd; ei dāno esse pos-
 ſit, quārū in nobis est, auertamus^l: Ad
 ſammā, ita animo affecti ſimus, vt ne
 inimicis quēdē benefacere dubitem^m.

108 Quæ est ſententia ſeptimi præcepti?

Deum omnē turpitudinē execrariⁿ:
 idcōque nos eā penitus odiſſe & dete-
 ſtari

a Rom. 13,

d, 14.

Col. 2, d, 23.

Sirach. 3, d,

27.

Mat. 4, a, 7.

b Gen. 9, b,

6.

Exo. 21, c, 14

Mat. 26, c,

52.

Rom. 13, b, 4

c Iac. 1, c, 20

Gal. 5, d, 20.

d Rom. 1,

d, 29,

e 1, Ioh. 2,

b, 9, 11.

f 1, Ioh. 3,

c, 15.

g Mat. 22,

d, 39, & 7, b,

11.

h Rom. 12,

c, 10.

i Eph. 4, a, 2

Gal. 6, a, 1, 2.

Mat. 5, a, 9.

Rom. 12, d,

18.

k Mat. 5, a, 7

Luc. 6, c, 36.

l Exo. 23, a, 5.

m Mat. 5, g, 44, 45. Rom. 12, d, 20, 21. n Leu.

18, d, 47, 28.

b 1. The 4.

a. 3. 4. 5.

c Heb. 13. a 4

1: Cor. 7.

d Eph. 5. a. 3

4.

1. Cor. 6. e,

18, 19. 20.

e Mat. 5, d,

26.

f Eph, 5, d,

18.

1. Cor. 15, d

33.

g 1. Cor. 6,

b. 10.

h 1. Cor. 5.

b. 10.

i Luc. 3. c,

14.

1. Thef. 4, b,

6.

k Pro, 11. a1

& 16. b. 11,

l Eze. 45. d

9. & c,

m Deu. 25,

c. 13. & c.

Pfal. 15 b. 5

Luc. 6, e. 35.

n. 1. Cor. 6,

b. 10.

stari debere^a: contrāq; tēperāter, mo-
destè & castè^b, vel in sacro coniugio,
vel in vita cœlibe viuere oportere^c.
109 Nihilne amplius prohibet Deus hoc
præcepto, quàm adulterium, & id
genus turpitudines.

Cùm corpus & animus noster, tēpla
sint Spiritus sancti: vult Deus vt viri-
que purè sanctiēq; possideamus. Ideo-
que facta, gestus, sermones^d, cogita-
tiones, cupiditates^e scædas, & quicquid
hominem ad ista allicit, id vniuersum
prohibet^f.

110 Quid uetat Deus in octauo præcepto^g,
Non solum ea furta^g & rapinas^h,
quas Magistratus punit: sed furti no-
mine cōprehendit, quidquid est mala-
rum artium & aucupiorū, quibus alie-
na captamus, & ad nos vi, aut specie
recti transferreⁱ studemus: qualia
sunt, iniquum pondus^k, iniusta vltra,
inæqualis mensura^l, fucosa merx, fal-
lax moneta, vsura^m, aut alia quæuis
ratio aut modus à Deo interdictus.
His adde omnem auaritiamⁿ, & mul-
tiplicent

triplicem diuinorum donorum profu-
sionem & abufum^a.

111 *Quæ sunt ea quæ Deus hîc iubet?*

Vt commoda & vtilitates proximi,
quantum poffim adiuné & augeam:

cum eo fic agâ, vt mecû agi cuperé^b:

fedulo & fideliter opus faciam, vt alio

rum quoque egeftati & calamitati sub

uenire queam^c.

112 *Quid exigit nonum præceptum?*

Ne aduerfus quempiam dicam fal-

sum testimoniû^d, nullius verba calû-

nier^e, nulli obtrectem, aut conuiciû

faciam^f, neminè temerè, vel iudicia

caufa cõdemnem^g: Verùm omnis ge-

neris mēdacia, fraudes, vt opera pro-

pria Diaboli^h, nifi in me grauiffimâ

iram Dei concitare velim, omni cura

fugiãⁱ: In iudicijs cæterifq; negotijs,

veritatē feñter, & id quod res eft, liberè

& conftanter profitear^k: Ad hæc famâ

aliorum & exiftimationem, quantum

queam, defendam & augeam^l.

113 *Quid prohibet decimum præceptum?*

Ne vel minima cupiditate, aut co-

gita-

a Pro. 5, 6
16.

b Mat. 7, b.
12.

c Ephe. 4, f.
28.

d Pro. 19, b,
5, 9. & 21. d.

e Pfal. 15, a,
3.

f Rom. 1, d,
29. 30.

g Mat. 7, 2, l
& c

Luc. 6. e. 37.

h Ioh. 8, f,
44.

i Pro. 12, d,
22. & 13, 2, 5

k 1 Cor. 13,
c. 6.

Ephe. 4, f, 25

l 1, Pet. 4,
b. 8.

gitatione, aduersus vllum Dei præceptum, corda nostra vnquam sollicitentur: sed perpetuò, & ex animo omne peccatum detestemur, contrâque omni iustitia delectemur^a.

^a Rom. 7. b

7.

114 Possuntne autem illi, qui ad Deum conuersi sunt, hæc præcepta perfecte seruare?

^b 1. Ioh. 1. d

8.

Rom. 7. c. 14

15. &

Eccle. 7. c.

21.

^c Rom. 7. d,

22.

Iac. 2 b. 10.

^d 1. Ioh. 1. d

9.

Psal. 32. b, 5

^e Rom. 7. d

24. 25.

Minimè: verùm etiam sanctissimi quique, quâdiu viuunt, habêt tantùm exigua initia huius obedientiæ^b; Sic tamen, vt serio ac nō simulato studio, nō secundū aliqua tantùm, sed secundū omnia Dei præcepta, viuere incipiāt^c.

115 Cur igitur uult Deus legem suam adeò exactè & seuerè prædicari, cum nemo sit in hac uita, qui eâ seruare possit?

Primū, vt in omni vita, magis magisque agnoscam^d, quâta sit naturæ nostræ ad peccandum propensio, tantoq; auidius remissionem peccatorum, & iustitiã in Christo expetamus^e: Dein de, vt hoc perpetuò agamus, illud semper meditemur, & gratiam Spiritus sancti à Patre imploremus, quò indies magis

magis ac magis ad imaginē Dei renouemur, donec aliquando tandē, postquam ex hac vita decesserimus, propositam nobis perfectionem læti assequamur a

a 1. Cor. 9. d

2. 4.

Phil. 3. c. 11.

12. 13. 14.

b Psal. 50. c.

14. 15.

c Mat. 7. b.

7.

Luc. 11. b 9.

13.

Matt. 13. b.

12.

Psa. 50. c. 15

d Iohā. 4. c.

22.

c Rom. 8. c.

26.

1. Iohā. 5. c.

14.

Iohan. 4. c.

23. 24.

Psal. 145. d

18.

f 1. Par. 20.

c. 12.

g Psal. 2. c.

11. & 34. c.

19.

Ies. 66. a. 2.

h Rom. 10.

c. 14. & 8. c.

15.

Iac. 1. a. 6.

DE PRECATIONE.

116 *Quare Christianis necessaria est precatio?*

Quia præcipua pars est, eius quam Deus à nobis postulat, gratitudinis b :

Tum quia illis tantum suam gratiam & Spiritum sanctum Deus largitur, qui veris gemitibus, cōtinenter hæc ab eo petunt, & pro ijs ipsi gratias agunt c

117 *Que ad eam precationē requiruntur quæ Deo placeat, quæq; ab ipso exaudiatur?*

Primum, vt à solo vero Deo, qui se in verbo suo patefecit d, oia, quæ à se peti iussit, vero cordis affectu petam e.

Deinde, vt ex intimo nostræ indigentia ac miseris sensu f, nos in cōspectu diuinæ Maiestatis, supplices abijciamus. Postremò, vt huic firmo fundamento innitamur h, nos à Deo, quāquā

indi-

indignos, propter Christum tamē cer-
 a Ioh. 14. b, tō exaudiri^a, quemadmodum nobis
 13, 14. 15, & in suo verbo promisit^b.
 15. c. 16. &
 16, c. 23.

118 *Quæ sunt ea quæ à se peti iubet?*
 Omnia tū animæ tum corpori ne-
 cessaria^c, quæ Dominus noster Iesus
 b Mat. 7. b. Christus ea precatione, quam nos ipse
 8. docuit, complexus est.
 Psal. 143. a, 1
 c Iac. 1. c,
 17,

119 *Quæ est illa precatio?*
 Pater noster^d, qui es in cælis:
 d Mat. 6, Sãctificetur nomen tuum; Ven-
 b. 9. & c. niat regnum tuum; Fiat volūtas
 Luc. 11. 2, 2. tua, quemadmodum in cælo, sic
 & c. etiam in terra; Panem nostrum
 quotidianum da nobis hodie; Et
 remitte nobis debita nostra, sicut
 & nos remittimus debitoribus
 nostris; Et ne inducas nos in tẽ-
 tationem, sed libera nos à malo.
 Quia tuum est regnum, & potẽs-
 tia & gloria, in secula, Amen.

120 *Cur præcipit Christus, ut ita Deum com-
 pellemus, Pater noster?* Ve

Ut statim in ipso precationis exordio, conuenientem Dei filijs reuerentiam, & fiduciam erga Deum in nobis excitet, quæ nostræ precationis fundamentum esse debet: nimirum, Deum propter Christum nobis patrem factum esse, & quæ vera fide ab eo petimus, nobis multo minùs negare, quàm parentes nostri, nobis bona terrena denegant^a.

12. *Cur additur, Qui es in cœlis?*

Ne de cœlesti maiestate Dei humile quippiam aut terrenum cogitemus^b: simul etiam, ut ab eius omnipotentia, quæcunque animo & corpori sunt necessaria expectemus^c.

12. *Quæ est prima petitio?*

Sanctificetur nomen tuum, hoc est, Da principio ut te rectè agnoscamus^d, & lucentem in omnibus operibus tuis omnipotentiam, sapiëntiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam, & veritatem tuam veneremur, prædicemus & celebremus^e: Deinde, ut uniuersam vitam nostram, cogitationes, sermones

a Mat. 7. b.

9. 10. 11.

Luc 11. b. 11.

12. 13.

b Iere. 23. c.

23. 24.

Act. 17. f. 24.

25. 27.

c Rom. 10.

c. 12.

d Ioh. 17,

2, 3.

Mat. 16. c. 17

Iac 1. a. 5.

Psal. 119.

105.

c Psal. 119.

137.

Luc. 1. c. 46.

&c c. 68. &c.

Psal. 145. b.

8. 9. c. 17.

Exod. 34. a.

6. 7.

Psa. 143. a. 1,

2. 5. c. 10. 11.

12.

Ier. 32. c. 18,

19. & 33. b.

11. c. 20. 21.

Mat. 19. c. 17

Rom. 11. c.

22. d. 33.

mones & actiones, eò seper dirigant,
ne sanctissimum nomē tuum, propter
nos contumelia afficiatur, sed honore

a Psal. 115, potius & laudibus illustretur^a,
a, 1, & 71, b. 8
b Mat. 6, d, 123

Quæ est secunda petitio?

Veniat regnum tuum, hoc est,
regās nos ita verbo & Spiritu tuo, vt

& 143. c 10
c Psal. 51, d
20, & 122,
b, 6.

Conserua & auge Ecclesiā tuam^c, de-
strue opera diaboli, omnēq; potētiā se-

d 1, Ioh. 3, aduersus maiestātē tuam efferentē, ita
b, 8.
rita fac omnia cōsilia, quæ cōtra verbū

Rom. 16, c, tuū capiūtur^d, quoad plenē tacē ac p-
20.
fectē regnes^e, cū eris omnia in oibus^f,

d, 17, 20. 124
Rom. 8, d, *Quæ est tertia petitio?*
22, 23.

f 1, Cor. 15, Fiat voluntas tua, quæ admodū
d, 28. in cælo, sic etiā in terra, hoc est, Da
vt nos & omnes homines, volūtati pro-

g Mat. 16, priæ renunciantes & tuæ volūtati, quæ
d, 24. sola est sancta, promptē & sine vilo mur-

Tit. 2, c. 12. mure pareamus^h: atq; ita singuli mā-
h Luc. 22. datum nobis munus fideliter & alacri-

e, 42. ter exequamurⁱ, quemadmodum fa-
i 1, Cor. 7, ciunt angeli in cælo^k.
d, 24.

k Psal. 103. *Quæ est quarta petitio?*
d. 20, 21. 125

Panem nostrum quotidianū da

nobis hodie, hoc est, suppedita nobis omnia, quę sunt ad hęc vitā necessaria^a, vt per ea agnoscamus, te vnicū fontem esse, ex quo omnia bona emanant^b, ac nisi tu benedicas, omnē nostram curam & industriam, atque a deo tua ipsius dona, nobis infelicia & noxia esse^c. Quapropter da vt fiducia nostram, ab omnibus creaturis auersam, in te solo collocemus^d.

Quę est quinta petitio?

Remitte nobis debita nostra, si-

cut & nos remittimus debitoribus nostris, hoc est, nobis miserimis peccatoribus, omnia peccata nostra, atque eā etiā prauitatem, quę in nobis etiamnum hāret, propter Christi sanguinem ne imputes^e: quemadmodum nos quoque hoc tuę gratię testimonium in cordibus nostris sentimus, quod firmiter nobis propositum habemus, omnibus qui nos offenderunt, ex animo ignoscere^f.

Quę est sexta petitio?

Ne nos inducas in tentationē,

sed libera nos à malo, hoc est,

a Psal. 145, c, 15, & 104, d. 27. & c.

Mat. 6, c, 25 & c.

b Act. 17, f, 27, & 14, c, 17.

c 1, Cor. 15, g, 58.

Deut. 8, a, 3.

Psal. 37, c, 16 17.

d Psal. 62, c, 11. & 55, d, 23.

e Psal. 51, a, 1, & c. & 143, a, 2.

1, Ioh. 2, a, 1, 2.

f Mat. 6, b, 14, 15

127

Ne nos inducas in tentationē, sed libera nos à malo, hoc est,

a Ioh. 15, a, 5. & infirmi sumus, vt ne momento qui-
 Pfal. 103, c. de subsistere possimus^a; infensissimi
 14. b 1, Pet. 5, c. autem hostes nostri, Satan, b mūdus,
 8. ac nostra ipsorū caro^d, nos cōtinēns
 Eph. 6, b, 12. ter oppugnant: tu nos sustentēs, & spi-
 c Ioh. 15, c. ritus tui robore firmes, ne in hoc spī-
 19, d Rom. 7, d. tuali certamine succumbamus^e, sed
 23. tātis per illis fortiter resistamus, donec
 Gal. 5, c. 17. integrā tandē victoriā obtineamus.
 e Mat. 26: d
 41: 128 Quomodo concludis precationem tuam?
 Marc. 13, d, Quia tuum est regnum & pot-
 33. tētia et gloria, in secula. hoc est, om-
 f1. The. 3, d. nia hęc a te petimus, quia cūm & rex
 13. & 5, d, 23. noster, & omnipotens sis: omnia nobis
 g Rom. 10, & vis & potes largiri^g. Atq; hęc quidē
 c, 11, 12. idē petimus, vt ex ijs, non ad nos, sed
 2, Pe, 2, b, 9. ad sanctum nomen tuum omnis glo-
 h Ioh. 14, b. ria redeat^h.
 13. 129 Quid sibi vult particula, Amen?
 Pfal. 115, a, 1. Rem certā ac ratam esse. Nam pre-
 Ier. 33, a, 8, 9. catio mea, multō certius a Deo est
 i 2, Cor. I. exaudita, quā ego in corde meo scē-
 d, 20. tio, me illud ex animo cupere i.
 2. Tim. 2, b.

F I N I S.

Soli Deo laus & gloria.